

Симеон Маринковић

СРПСКИ ЈЕЗИК

за **6.** разред основне школе

Креативни центар

СРПСКИ ЈЕЗИК

ЗА 6. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

прво издање

- Аутор* Др Симеон Маринковић
- Илустиrowали* Мирољуб Милутиновић Брада и Андреј Војковић
- Рецензенти* Проф. др Станиша Величковић, Филозофски факултет, Ниш
Мр Александра Станић, професор српског језика и књижевности
Миодраг Сретеновић, професор српског језика и књижевности,
ОШ „Јован Јовановић Змај“, Стопања
- Лектори* Виолета Бабић, Ивана Игњатовић, Мирјана Делић
- Ликовни уредник* Душан Павлић
- Графичко обликовање* Небојша Митић
- Издавач* Креативни центар
Градиштанска 8
Београд
Тел./факс: 011/ 38 20 464, 38 20 483, 24 40 659
- Уредник* Славица Марковић
- За издавача* Мр Љиљана Маринковић
- Штампа* Публикум
- Тираж* 3.000
- Copyright* © Креативни центар 2015

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.016:811.163.41(075.2)

МАРИНКОВИЋ, Симеон, 1941

Српски језик за 6. разред основне школе / [Симеон Маринковић ; илустровали Мирољуб Милутиновић Брада и Андреј Војковић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2015 (Београд : Публикум). - 101 стр. : илустр. ; 27 см. - (Креативна школа)

Податак о ауторима преузет из колофона.
- Тираж 3.000. - Регистар.

ISBN 978-86-529-0193-7

COBISS.SR-ID 212707340

Министар просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије одобрио је издавање и употребу овог уџбеника у оквиру уџбеничког комплета за српски језик у шестом разреду основне школе решењем број 650-02-335/2014-06 од 23. 1. 2015

СРПСКИ ЈЕЗИК

за **6.** разред основне школе

Креативни центар

Водич

 Граматика

 Правопис

 Језичка култура

Процена нивоа задатака одређена на основу наставничког искуства:

 основни ниво – задаци у којима ученик препознаје основне појмове и примењује знања у једноставним ситуацијама;

 средњи ниво – задаци у којима ученик примењује стечена знања у сложенијим ситуацијама;

 напредни ниво – задаци који од ученика захтевају способност уочавања, упоређивања и језичко стваралаштво.

Важно је знати

Обрати пажњу

Занимљивости о речима и језику

Значења речи

Кључне речи

Зашто учимо граматiku

Подсетимо се: Шта је граматика?

Грамматика је наука о језику и његовим законима и правилима.

Зашто је добро познавати језичке законе и правила?

Грамматiku учимо да бисмо помоћу језичких правила знали лепше и правилније да говоримо и пишемо, као и да бисмо се боље споразумевали.

За некога ко уме лепо да говори народ каже: „И камен би речима подигао“. Велики писци одувек су пажљиво слушали људе како говоре и бележили речи које им се учине занимљивим. О њима су размишљали и користили их у говору и писању.

Ево једног записа нашег писца Иве Андрића о речима:

Забележи и запамти реч чудесног смисла и богатог звука – **дангуба**.

Да ли и вама, као мени, изгледа занимљива, звучна и лепа реч дангуба – **дангубити**? У њој има, како се мени чини, и нечег моралистички прекорног и мргодног и, у исто време, нечег ведрога, насмејаног и прпошног, нечег романтичног.

*

Опет сам забележио једну од оних дивних и ређих речи које нас изненаде и обрадују као необичан минерал или редак цвет поред пута.

Неки дан је то била дангуба, а данас је реч: **скрасити се**, богата и многострука смислом и звуком, и лепа као и она прва.

*

Али поред речи које ме тако повремено озаре, обрадују и надахну, има и таквих које ме погоде као ударац из таме, забрину и растуже и одведу моје мисли на зла беспућа која ником не желим. Такве су, на пример, речи: **смицалица**, **колега**, **промашај**. Наводим само три, али то не значи да их нема још приличан број.

*

Мирник – означава човека који умирује, а не оптужује никог.

Ни узми ни подај... У Босни тако означавају велику сличност.

(Иво Андрић, *Знакови поред пуша*)

1. Запиши у свесци неке речи или реченице које чујеш у разговору и које су теби занимљиве. Објасни зашто су ти занимљиве.

Сети се шта смо научили у петом разреду

Речи	Променљиве	именице, придеви, заменице, бројеви, глаголи
	Непроменљиве	прилози, предлози, везници, узвици, речце

1. Одреди које су речи променљиве, а које непроменљиве:
Ох, ја сада не знам ко ће седећи поред мене у учионици.

Именице	Властите	именују појединачна бића и предмете	<i>Владислав</i>
	Заједничке	именују бића, предмете и појаве са заједничким особинама	<i>књиџа</i>
	Збирне	именују скуп, мноштво бића или предмета исте врсте	<i>цвеће</i>
	Градивне	именују неку материју или грађу	<i>џесак</i>
	Апстрактне	именују осећања, особине, радње и стања	<i>друџарство</i>

2. Одреди врсте именица у следећем низу:
шећер, воља, рука, река, Ана, кафа.

Придеви	Описни	КАКАВ?	<i>леџ</i>
	Присвојни	ЧИЈИ?	<i>џрадски</i>
	Градивни	ОД ЧЕГА?	<i>дрвен</i>
	Месни	ГДЕ ЈЕ?	<i>крајњи</i>
	Временски	ОТКАД?	<i>џрошлоџоџишњи</i>

3. Одреди врсте придева у следећем низу:
џредњи, давнашњи, висок, сеоски, сџаклен.

Именичке заменице	Личне	ја, ти, он (она, оно), ми, ви, они (оне, она)	за свако лице: <i>себе, се</i>
	Неличне	упитно-односне	<i>ко, шџа, шџо</i>
		неодређене	<i>неко, нешџо</i>
		одричне	<i>нико, нисџа</i>
		опште	<i>свако, свашџа</i>
		остале	<i>ико, било ко, ишџа, било шџа</i>

4. Одреди врсте заменица у реченицама:
Ко има и шџа има? Ја имам нешџо. Свако за себе има било шџа. Нико није без ичеџа.

Бројеви	Основни	колико је нечега на броју	осам
	Збирни	колико је нечега у збиру	осморо
	Бројне именице на -ица	скуп особа мушког пола	осморица
	Редни	које је нешто по реду	осмо

5. Одреди врсте бројева у реченицама:

Петоро ученика је сѝишло у седам часова. Шесѝи је закаснио десетѝ минуѝа.

Глаголи	Према трајању радње (глаголски вид)	несвршени	<i>ѝрчаѝи</i>
		свршени	<i>доѝрчаѝи</i>
		двовидски	<i>ручаѝи</i>
	Према прелазности радње (глаголски род)	прелазни	<i>узетѝи (ѝашну)</i>
		непрелазни	<i>летѝетѝи</i>
		повратни	<i>куѝаѝи се</i>

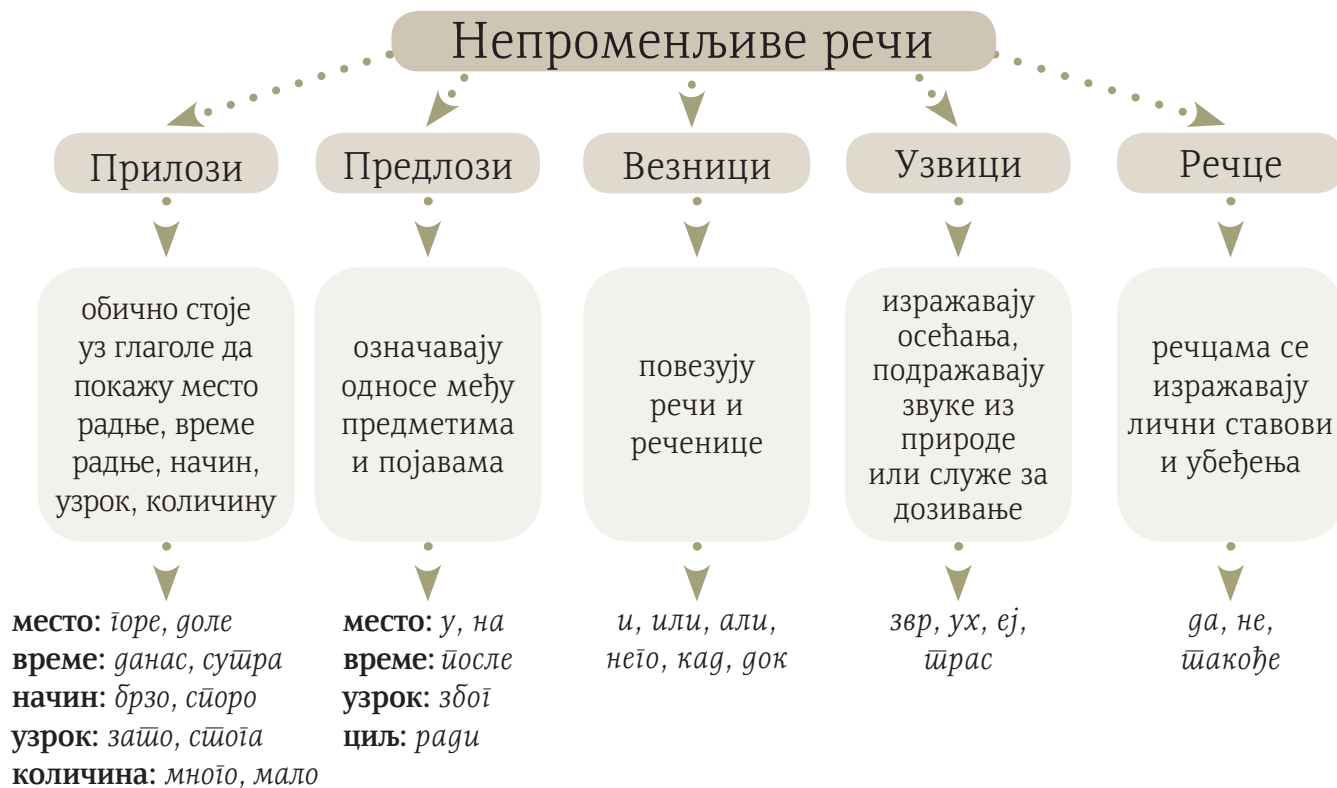
6. Одреди глаголски вид и глаголски род следећих глагола:

ѝледаѝи, сѝаваѝи, квасѝи се, луйкаѝи, сумњаѝи, ѝроћи.

Глаголски облици	Инфинитив	глаголски облик који само именује глаголску радњу или стање	гради се од инфинитивне или аористне основе и наставака: <i>ради-ѝи → радиѝи;</i> <i>рек-ох → рек-ѝи → рећи</i>
	Радни глаголски придев	служи за грађење перфекта (<i>дошло је</i>), за казивање жеље (<i>живео</i>) или као придев стоји уз именицу (<i>олисѝало дрво</i>)	гради се од инфинитивне или аористне основе и наставака: <i>-о, -ла, -ло, -ли, -ле, -ла</i>
	Презент	означава радњу која се догађа у садашњости	гради се од презентске основе и наставака: 1. -м 1. - мо 2. -ш 2. - те 3. - ∅ 3. - е, -у, -ју (<i>ѝева-м</i>)
	Перфекат	означава радњу која се вршила или извршила у прошлости	гради се од презентског глагола помоћног глагола <i>јесам</i> и радног глаголског придева: <i>ја сам ѝевао (ѝевао сам)</i>
	Футур први	означава радњу која ће се вршити или извршити у будућности	гради се од краћег облика презентског глагола помоћног глагола <i>хтети</i> и инфинитива: <i>ја ћу ѝеваѝи;</i> спојено са основном глаголом ако је основа на првом месту: <i>ѝева-ћу → ѝеваћу</i>

7. Одреди врсте глаголских облика: *чиѝаћу, чиѝао сам, чиѝаѝи, чиѝам, чиѝао.*

Променљиве речи мењају свој облик, а непроменљиве не мењају. Постоје три врсте промене речи: **деклинација** (промена именица, заменица, придева и неких бројева по падежима), **конјугација** (промена глагола по временима и лицима) и **компарација** (промена по степену поређења придева и неких прилога).

Неки прилози су променљиви: **брзо** трчи, **брже** трчи, **најбрже** трчи.

1. Прочитај следећи одломак из *Прве бразде* Милована Глишића. Одреди врсте речи у одломку.

- Е! – чисто ускликну Миона. – Па што ми одмах не кажеш, весела била? Дај ми ту торбицу! Ја ћу му однети...
- Нека, нано, ти си уморна... Однећу му ја... Па онда...
- Шта, чедо?
- Рекао ми брале да ти не кажем одмах...
- Огњан таман образдио прву бразду, па хоће да оврати ... кад ето ти му мајке.

2. Одреди врсту истакнутих глаголских облика у следећим пословицама:

- а) Паметан **мисли** шта **говори**, а луд **говори** шта **мисли**.
- б) Лакше је **стећи** него **сачувати**.
- в) Ако правда **не помаже**, кривда **неће помоћи**.
- г) Ко је много **искусио** много **је** и **препатио**.

Основне функције и значења падежа

Назив падежа	Питања	Функција	Значење
1. Номинатив	КО? (за живо) ШТА? (за неживо)	субјекат, именски део предиката	вршилац радње, носилац стања
2. Генитив	КОГА? (за живо) ЧЕГА? (за неживо)	атрибут, објекат	део нечега, припадање
3. Датив	КОМЕ? (за живо) ЧЕМУ? (за неживо)	неправи објекат, прилошка одредба	намена, усмереност
4. Акузатив	КОГА? (за живо) ШТА? (за неживо)	објекат, прилошка одредба	предмет радње
5. Вокатив	ХЕЈ! (узвик)	дозивање, обраћање, скретање пажње	
6. Инструментал	С КИМ? (за живо) ЧИМЕ? (за неживо)	прилошка одредба, неправи објекат	друштво, средство
7. Локатив	О КОМЕ? (за живо) О ЧЕМУ? (за неживо) ГДЕ?	прилошка одредба, неправи објекат	место, предмет радње

Промена именица по падежима (деклинација)

Назив падежа	Питања	Једнина ж. род	Множина ж. род	Једнина м. род	Множина м. род	Једнина с. род	Множина с. род
1. Номинатив	КО или ШТА?	књиг-а	књиг-е	дечак	дечац-и	сел-о	сел-а
2. Генитив	КОГА или ЧЕГА?	књиг-е	књиг-а	дечак-а	дечак-а	сел-а	сел-а
3. Датив	КОМЕ или ЧЕМУ?	књиз-и	књиг-ама	дечак-у	дечац-има	сел-у	сел-има
4. Акузатив	КОГА или ШТА?	књиг-у	књиг-е	дечак-а	дечак-е	сел-о	сел-а
5. Вокатив	ХЕЈ! (узвик)	књиг-о	књиг-е	дечач-е*	дечац-и	сел-о	сел-а
6. Инструментал	С КИМ или ЧИМЕ?	књиг-ом	књиг-ама	дечак-ом	дечац-има	сел-ом	сел-има
7. Локатив	О КОМЕ, О ЧЕМУ или ГДЕ?	књиз-и	књиг-ама	дечак-у	дечац-има	сел-у	сел-има

* Приликом промене именица по падежима понекад долази до промена неких гласова ради лакшег изговора (дечак–дечаче–дечац); о томе ћете учити ове године.

1. За истакнуте именице одреди падеж и значење падежа.

Петар је у школу дошао **бициклом**. Пошао је ка **улазу**. Тамо је срео **разредну**.

Промена придева по падежима

Придеви се мењају по падежима. Увек стоје у истом падежу као и именица коју одређују. Наставци за падеже код именица и придева нису исти. Придеви имају своју **придевску промену**. Придевска промена и наставци разликују се од промене именица.

Падеж/питања	Једнина			Множина		
	м. род	ж. род	с. род	м. род	ж. род	с. род
Номинатив: КО? ШТА?	<i>мали</i> (<i>џраг</i>)	<i>мала</i> (<i>кућа</i>)	<i>мало</i> (<i>село</i>)	<i>мали</i> (<i>џрагови</i>)	<i>мале</i> (<i>куће</i>)	<i>мала</i> (<i>села</i>)
Генитив: КОГА? ЧЕГА?	<i>малої</i>	<i>мале</i>	<i>малої</i>	<i>малих</i>	<i>малих</i>	<i>малих</i>
Датив: КОМЕ? ЧЕМУ?	<i>малом</i>	<i>малој</i>	<i>малом</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>
Акузатив: КОГА? ШТА?	<i>мали</i>	<i>малу</i>	<i>мало</i>	<i>мале</i>	<i>мале</i>	<i>мала</i>
Вокатив: ХЕЈ!	<i>мали</i>	<i>мала</i>	<i>мало</i>	<i>мали</i>	<i>мале</i>	<i>мала</i>
Инструментал: С КИМ? ЧИМЕ?	<i>малим</i>	<i>малом</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>
Локатив: О КОМЕ? О ЧЕМУ? ГДЕ?	<i>малом</i>	<i>малој</i>	<i>малом</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>	<i>малим</i>

Промена личних заменица по падежима

Н.	ЈА	ТИ	ОН/ОНО	ОНА	МИ	ВИ	ОНИ/ОНЕ/ОНА	
Г.	<i>мене, ме</i>	<i>џебе, џе</i>	<i>њеїа, їа</i>	<i>ње, је</i>	<i>нас, нас</i>	<i>вас, вас</i>	<i>њих, их</i>	<i>себе, се</i>
Д.	<i>мени, ми</i>	<i>џеби, џи</i>	<i>њему, му</i>	<i>њој, јој</i>	<i>нама, нам</i>	<i>вама, вам</i>	<i>њима, им</i>	<i>себи</i>
А.	<i>мене, ме</i>	<i>џебе, џе</i>	<i>њеїа, їа</i>	<i>њу, је, ју</i>	<i>нас, нас</i>	<i>вас, вас</i>	<i>њих, их</i>	<i>себе, се</i>
В.	/	<i>џи</i>	/	/	/	<i>ви</i>	/	/
И.	<i>мноm</i>	<i>џобом</i>	<i>њим</i>	<i>њом</i>	<i>нама</i>	<i>вама</i>	<i>њима</i>	<i>собом</i>
Л.	<i>мени</i>	<i>џеби</i>	<i>њему</i>	<i>њој</i>	<i>нама</i>	<i>вама</i>	<i>њима</i>	<i>себи</i>

Промена неличних заменица по падежима

Све неличне заменице мењају се по падежима.

Н.	КО	ШТА	НИКО	НИШТА	НЕКО	НЕШТО	СВАКО	СВАШТА
Г.	<i>коїа</i>	<i>чеїа</i>	<i>ни од коїа</i>	<i>ни од чеїа</i>	<i>некоїа</i>	<i>нечеїа</i>	<i>свакоїа</i>	<i>свачеїа</i>
Д.	<i>коме</i>	<i>чему</i>	<i>никоме, ни џрема коме</i>	<i>ничему, ни џрема чему</i>	<i>некоме</i>	<i>нечему</i>	<i>свакоме</i>	<i>свачему</i>
А.	<i>коїа</i>	<i>шїа</i>	<i>никоїа, ни у коїа</i>	<i>нишїа, ни у шїа</i>	<i>некоїа</i>	<i>нешїо</i>	<i>свакоїа</i>	<i>свашїа</i>
В.	/	/	/	/	/	/	/	/
И.	<i>киме/ким</i>	<i>чиме/чим</i>	<i>ни са ким</i>	<i>ничим</i>	<i>неким</i>	<i>нечим</i>	<i>сваким</i>	<i>свачим</i>
Л.	<i>коме</i>	<i>чему</i>	<i>ни о коме</i>	<i>ни о чему</i>	<i>некоме</i>	<i>нечему</i>	<i>свакоме</i>	<i>свачему</i>

Промена бројева по падежима

По падежима се мењају **редни бројеви**: *џрви, џрвої, џрвом... / џрва, џрве, џрвој...* Мењају се и **бројне именице на -ица**: *двојица, двојице, двојици, двојицу...* Мењају се и **неки основни бројеви** – *један*, затим делимично *два* и *џри*, понекад и *џџири*: *један, једної, једном; два, двају, двама...* **Збирни бројеви** врло се ретко мењају.

Примери за мушки и средњи род

Падеж	Основни		Збирни (ретко се мењају)	Редни (пример за м. род)	Бројне именице на -ица
	м. и с. род	ж. род			
Н.	два	две	двоје	други	двојица
Г.	двају	двеју	двога/ двојега	другог(а)	двојице
Д.	двама	двема	двома/двоме/ двојем(у)	другом(е)	двојици
А.	два	две	двоје	други/другог(а)	двојицу
В.	два	две	двоје	други	двојица
И.	двама	двема	двома	другим	двојицом
Л.	двама	двема	двома/двоме/ двојем(у)	другом(е)	двојици

1. Одреди у ком су падежу истакнуте речи у следећим народним пословицама:

- Слога **кућу** гради, а **неслога** разграђује.
- Речи** треба мерити а не бројати.
- Слатка је **вечера с правдом** стечена.
- Свуд је добро, а у **дому** је најбоље.
- Баба баби** прела **лан** да **јој** брже прође **дан**.

2. Одреди падеж и службу истакнутих заменица и придева у реченици.

- Чекали смо **их** дуго.
- Неки** стигоше.
- Ја сам већ **себе** видео на терену.
- Били су **радознали**.
- Донели су неколико **шарених** лопти.

3. Одреди које се врсте бројева користе у следећој реченици.

У трећем реду седи десеторо ученика и то четворица дечака и шест девојчица.

9 788652 901937

www.kreativnicentar.rs